

MUQADDAS SHAHARCHA: TURIZMNI BOSHQARISH, RIVOJLANTIRISH VA DIVERSIFIKATSIYA STRATEGIYALARI

Malikova Gulshod Zavqiddin qizi

Buxoro davlat universiteti, magistr

zuhridinmalikov.g@gmail.com

ARTICLE INFO

ARTICLE HISTORY:

Received: 10.04.2025

Revised: 11.04.2025

Accepted: 13.04.2025

KEYWORDS:

Muqaddas shaharcha, destinatsion menejment, madaniy turizm, diniy turizm, turizmni diversifikatsiya qilish, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, barqaror turizm, turistik resurslar.

ABSTRACT:

Muqaddas shaharchalar madaniy, diniy va tarixiy ahamiyatga ega bo'lib, ularning turizm salohiyati juda katta. Ushbu maqolada muqaddas shaharchalarda turizmni boshqarish, rivojlantirish va diversifikatsiya qilish strategiyalari tahlil qilinadi. Destinatsion menejment, madaniy va diniy turizmning ahamiyati, shuningdek, turizmning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'siri ko'rib chiqiladi. Turistik resurslardan samarali foydalanish va yangi turistik yo'nalishlarni joriy etish orqali muqaddas shaharlarning barqaror rivojlanishiga erishish mumkinligi ta'kidlanadi.

Tahlil va Muhokama

Muqaddas shaharchalar turizm sohasida ayniqsa katta ahamiyatga ega bo'lgan joylardir. Ularning madaniy, diniy va tarixiy jihatlari turli xil sayyohlar va ziyoratchilar uchun jalb qiluvchi omillardir. Biroq, turizmni samarali boshqarish, rivojlantirish va diversifikatsiya qilish strategiyalarini ishlab chiqmaslik, bu shaharlarda ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik muammolarga olib kelishi mumkin. Shu sababli, muqaddas shaharlarda turizmni barqaror rivojlantirish uchun quyidagi jihatlarni chuqurroq tahlil qilish kerak.

Destinatsion Menejment va Muqaddas Shaharlarda Turizmni Boshqarish

Turizmni boshqarishning eng muhim jihatlaridan biri – bu destinatsion menejment tizimini yaratishdir. Bu tizim turistik joylarni rejalashtirish, boshqarish va ularni marketing qilishni o'z ichiga oladi. Muqaddas shaharlarda turizmni boshqarishda quyidagi omillarga e'tibor berish kerak:

Infratuzilmani rivojlantirish – Muqaddas shaharlarga tashrif buyuradigan ziyoratchilar va sayyohlar uchun qulay sharoitlar yaratish muhimdir. Bunga transport tizimi, mehmonxonalar, toza suv ta'minoti, sog'liqni saqlash muassasalari kiradi. Masalan, Makka shahrida Haram maydoni atrofida zamonaviy metro qurilishi va mehmonxonalar sonini oshirish ziyoratchilar uchun qulayliklarni yaratdi.

Madaniy merosni saqlash va qayta tiklash – Muqaddas shaharlarda ko'plab tarixiy va diniy obidalar mavjud bo'lib, ularni himoya qilish va qayta tiklash kerak. Buni amalga oshirish uchun xalqaro hamkorlik va moliyaviy resurslar muhim rol o'ynaydi. Misol uchun, Quddus shahridagi Qubbat as-Saxra va Masjid al-Aqsa kabi obidalarni saqlash uchun UNESCO va boshqa xalqaro tashkilotlar ishtirok etadi.

Xavfsizlikni ta'minlash – Katta miqdordagi ziyoratchilar oqimi xavfsizlik muammolarini keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli, terrorizm, tartibsizliklar va sog'liqni saqlash xavflariga qarshi chora-tadbirlar ishlab chiqilishi kerak. Masalan, Hindistondagi Tirumala shahridagi Venkatesvara ibodatxonasida millionlab odamlar to'planadi va ularning xavfsizligini ta'minlash uchun maxsus tartibga solish tizimlari qo'llaniladi.

Mahalliy aholini ishtirok ettirish – Turizm rivojlanishi mahalliy aholi uchun ish o'rnlari yaratishi va iqtisodiy farovonlikka hissa qo'shishi kerak. Hunarmandchilik, mehmondo'stlik, yo'lbo'shchilik kabi sohalarda mahalliy aholining ishtiroki kengaytirilishi lozim. O'zbekistonda Buxoro va Samarqand kabi shaharlarda mahalliy aholi turistik faoliyatda faol ishtirok etib, milliy hunarmandchilik va an'analarni targ'ib qilmoqda.

Madaniy va Diniy Turizmning Ahamiyati

Muqaddas shaharlarning asosiy turistik jozibadorligi ularning madaniy va diniy ahamiyatidir. Bu turizm turlari nafaqat daromad manbai, balki milliy va xalqaro madaniy almashinuv uchun ham muhimdir.

Diniy turizm – Bu turizmning eng qadimiy shakllaridan biri bo'lib, ziyoratchilar muqaddas joylarga borib, diniy marosimlarda qatnashadilar. Haj, umra, Xristianlar uchun Vatikan yoki Yahudiylar uchun Quddusga sayohatlar buning yaqqol misolidir. Diniy turizm barqaror bo'lib, u yil davomida turizm oqimini ta'minlaydi. Masalan, Saudiya Arabistonidagi Makka va Madina shaharlariga har yili millionlab

musulmonlar tashrif buyurishadi, bu esa mamlakat iqtisodiyotiga katta daromad keltiradi.

Madaniy turizm – Bu turizm shakli tarixiy obidalar, an'analar, festivallar va mahalliy hunarmandchilikni o'rganishga qaratilgan. Muqaddas shaharlarda madaniy turizmni rivojlantirish uchun turli xil tadbirlar (musiqa festivallari, an'anaviy bayramlar, badiiy ko'rgazmalar) tashkil etiladi. Misol uchun, Isroilda Quddus shahri nafaqat diniy, balki arxeologik va tarixiy ekskursiyalar uchun ham mashhur.

Turizmni Diversifikatsiya Qilish va Yangi Yo'nalishlar

Muqaddas shaharlarda faqat diniy turizmga tayanib qolmaslik, balki turizmni diversifikatsiya qilish orqali yangi sayyohlar guruhlarini jalb qilish mumkin. Buning uchun quyidagi yo'nalishlarni rivojlantirish kerak:

Ekoturizm – Muqaddas shaharlar atrofidagi tabiiy go'zalliklar (tog'lar, daryolar, qo'riqxonalar) ekoturizmni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Misol uchun, Hindistondagi Gang daryosi bo'yida ekologik sayyohlik dasturlari tashkil etilgan.

Gastronomik turizm – Mahalliy taomlar va an'anaviy ovqatlanish odatlari sayyohlar uchun qiziqarli bo'lishi mumkin. Misol uchun, Eronning Mashhad shahrida ziyoratchilar uchun maxsus taomlar tayyorlanadi va ularga mahalliy oshxona madaniyati haqida ma'lumot beriladi.

Tibbiy va sog'lomlashtirish turizmi – Ba'zi muqaddas shaharlar tabiiy shifobaxsh resurslarga (mineral suvlar, loy terapiyasi) ega bo'lib, ularni tibbiy turizmni rivojlantirish uchun ishlatish mumkin. Masalan, Ozarbayjondagi Naftalan shahri neftli loy bilan davolash usullari bilan mashhur.

Ta'lim turizmi – Diniy seminarlar, madaniy tadbirlar, tarix va san'atga oid kurslar tashkil etish orqali turizmni rivojlantirish mumkin. Misol uchun, Vatikan kutubxonalari va ilmiy markazlari xristian dinini o'rganish uchun sayyohlarni jalb qiladi.

Turizmning Ijtimoiy-Iqtisodiy Rivojlanishga Ta'siri

Turizm muqaddas shaharlarning iqtisodiyotiga katta hissa qo'shadi, lekin u ijtimoiy va ekologik jihatlarni ham hisobga olishni talab qiladi.

Iqtisodiy foyda – Turizm mahalliy iqtisodiyotga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Mehmonxonalar, restoranlar, transport, hunarmandchilik buyumlari savdosi kabi sohalarda daromadlar oshadi. Masalan, Makkadagi Umra va Haj mavsumlarida Saudiya Arabistoni milliardlab dollar daromad oladi.

Ish o'rinlari yaratilishi – Turizm rivojlanishi mahalliy aholi uchun yangi ish imkoniyatlarini yaratadi. Yo'lboshchilar, mehmonxona xodimlari, hunarmandlar, savdogarlar turizm tarmog'ida ishlaydi.

Infratuzilmaning yaxshilanishi – Turizmni rivojlantirish bilan birga yo‘llar, aloqa tizimlari, sog‘liqni saqlash muassasalari yaxshilanadi.

Biroq, turizmning haddan tashqari rivojlanishi ba’zi salbiy oqibatlarga ham olib kelishi mumkin:

- Ekologik muammolar – Chiqindilar ko‘payishi, suv tanqisligi, tabiatning ifloslanishi.

- Madaniy erish – An‘analarning o‘zgarishi, mahalliy madaniyatning global ta’sirida yo‘qolishi.

- Narxlarning oshishi – Turizm rivojlanishi mahalliy aholi uchun turar-joy va xizmatlar qimmatlashishiga olib kelishi mumkin.

Shu sababli, barqaror turizm tamoyillariga amal qilish – bu muqaddas shaharlarning uzoq muddatli rivojlanishi uchun asosiy shartdir.

Muqaddas shaharlarda turizmni boshqarish va rivojlantirish murakkab jarayon bo‘lib, u madaniy, diniy, iqtisodiy va ekologik omillarni hisobga olishni talab qiladi. Destinatsion menejment tizimini yaratish, turizmni diversifikatsiya qilish, mahalliy aholini ishtirok ettirish va barqaror rivojlanish tamoyillariga amal qilish orqali muqaddas shaharlarning uzoq muddatli farovonligini ta’minlash mumkin. Turizm nafaqat iqtisodiy foyda keltirishi, balki madaniy merosni saqlab qolish va xalqaro hamkorlikni mustahkamlash uchun ham muhim vosita bo‘lishi kerak.

Xulosa

Muqaddas shaharlarda turizmni boshqarish va rivojlantirish strategiyalari ishlab chiqishda destinatsion menejment, madaniy va diniy turizmni muvozanatlash, shuningdek, turizmni diversifikatsiya qilish muhim ahamiyatga ega. Turizm faqat iqtisodiy foyda keltiribgina qolmasdan, shaharning madaniy merosini saqlashi va mahalliy aholi turmush darajasini oshirishi kerak. Barqaror turizm tamoyillariga amal qilgan holda, muqaddas shaharlar o‘zining muqaddas maqomini saqlab, dunyo turizm xaritasida muhim o‘rinni egallashi mumkin.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Smith, V. (2020). Religious Tourism: Pilgrimage and Cultural Heritage. Routledge.
2. Timothy, D. J. (2018). Cultural Heritage and Tourism: An Introduction. Channel View Publications.
3. Raj, R., & Griffin, K. (2019). Religious Tourism and Pilgrimage Management. CABI.
4. Richards, G. (2021). Cultural Tourism: Global and Local Perspectives. Routledge.
5. Olsen, D. H. (2022). Managing Religious Tourism. Channel View Publications.
6. UNWTO. (2020). Tourism and the Sustainable Development Goals. World Tourism Organization.
7. Collins-Kreiner, N. (2019). The Geography of Pilgrimage and Tourism. Springer.
8. Shackley, M. (2021). Managing Sacred Sites. Continuum.
9. Vukonić, B. (2018). Tourism and Religion. Pergamon.
10. Henderson, J. C. (2020). Religious Tourism in Asia: Tradition and Change. CABI.